

MUSTAFA ÇƏMƏNLİ

SƏNƏT
HEKAYƏLƏRİ

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi

MUSTAFA ÇƏMƏNLİ

SƏNƏT HEKAYƏLƏRİ

«Aspoliqraf»
BAKİ-2014

ELMAN BƏDƏLOV

«Çahargah», kamançada çalır Elman Bədəlov!

Eşitdiyinə inanmadı. Heyrətindən əllərini radionun puçundan çəkməyi belə unutmuşdu. Bir anda azı min kərə ürəyində «Ola bilməz... ola bilməz, – dedi, – axı mən o «Çahargah»ı çaldığım gündən düz on il keçib, on il!»

Kamanın səsi Elmanın xəyalını illərin ardına aparmışdı. Atası Kərim kişi, anası Rəxşəndə xanım Şuşa qalasında göz açmışdılar. Elman isə Ağdamda dünyaya gəlmişdi. Beş-altı yaşında olanda görmüşdü ki, əmisi Rəhim Bədəlov tar çalır. Balaca Elman da saatlarla durub heyran-heyran əmisinin tarına qulaq asmışdı. Sarı simin hekayəti, sirli muğam ladları onun uşaq yadlığında sehrli bir aləm yaratmışdı. Tara məhəbbətini hamıdan əvvəl anası duydu. Bir gün Rəxşəndə xanım evə balaca bir tarla qayıtdı. Yaşlıları Rəxşəndə xanımın əlindəki tarı görüb sevincle qışqırırdılar:

– Elman, hardasan, anan sənə tar alıb, tar.

Elman iynəburun gavalının budağından sürüşüb yerə necə düşdü heç özü də bilmədi. Qaçıb tarı anasından aldı. Əmisi tarın pərdələrini düzəltdi, simlərini bağladı, kökləyib:

– Hə, qoçaq, indi bir hava çal görüm, – dedi.

Balaca Elman əmisinin barmaqlarından götürdüyü, radioda eşitdiyi havaları yadına saldı. Pərdələrdə «Yüzbiri» havasını axtardı. Simlərdən tanış səda qopdu, uşaqlar Elmanın başına yığıldılar. Rəxşəndə xanımın da sevincdən gözləri doldu.

Günlərin bir günü Elman əmisi Rəhimə qoşulub Ağdam şəhər Pionerlər evinə getdi. Rəhim orada musiqi dərnəyinə rəhbərlik edirdi. Balaca Elman da o dərnəyin üzvü oldu. Yavaş-yavaş tar çalmağı, rəsm çəkməyi öyrəndi.

O illərdə Ağdam Pionerlər evində məşhur el xanəndəsi Mehralı oğlu Bahadur, unudulmaz tarzən Nəriman Mehralıyev çalıb-

Elman Bədəlov

çağırırdılar. Eşidib-bildiklərini yeni-yetmələrdən əsirgəməzdilər. Onlara öz gələcəkləri kimi baxırdılar. Bu gün istedadlı kaman ustası kimi tanıdığımız Elman Bədəlov tar çalmağı, el həvalarımızı, muğamlarımızı ilk dəfə əmisi Rəhimdən, Nəriman Mehralıyevdən öyrənib. Yox, tar çalmağ Elman müəllimin həyatında, sənətində ötəri bir hiss, keçici bir həvəs olmayıb. Tarla bağlı ömrünün xatirəli günlərini əbədiləşdirmək üçün o, tarda «Segah-zabul», «Şur» muğam-

larını çalib radionun musiqi fondu üçün lentə yazdırıbdır.

Bir vaxt beləcə, tar çalırdı Elman Bədəlov. Bəlkə də, ömrü boyu tar olacaqdı sirdaşı. Amma bir axşam qonşu həyətdən həzin-həzin ötən kamança səsi onun xəyalını çəkdi, ona elə gəldi ki, dərddli bir insan başına gələn müsibəti söyləyir: nəsə əbədi, bəşəri, ulu bir kədər vardı kamanın səsində. Bir an o səs Elmanın barmaqlarını tarın pərdələrində dondurdu. Elə o axşam qonşuları Əlinin kamançası onun sənət yolunu dəyişdi. Elman mehrini kamançaya saldı. Qərribə bir istək, qərribə bir həvəslə o, kaman çalmağı öyrəndi. Hətta Elman Bədəlov öz kamani ilə 1944, 45, 47-ci illərdə keçirilən respublika olimpiadalarının iştirakçısı da oldu. O günlər indi bir xatirədi. Elman Bədəlovla sənət ülfəti bağlamış respublikanın xalq artisti, xanəndə Əbülfət Əliyev o günləri belə yad edirdi: «Elman Bədəlovla Ağdam Pionerlər evində tanış olmuşam. Onunla Ağdam radiosunda, respublika olimpiadalarında çalib-çağırmişıq. Elman əsl kamança yolu ilə çalır, yad xallar, yad notlar onun sənətində yoxdur. Onu da deyim ki, gözəl tar da çalır. İnandırım sizi, əgər o, tar çalmaqla məşğul olsa, respublikamızda ən yaxşı tarzən kimi tanınar. Yadımdadı, musiqiçilərin bir məclisində Elman Bədəlov tarda

bir «Segah-zabul» çaldı, bizim gözəl tarzənimiz Hacı Məmmədov dedi ki, balam, bu Elman əməlli-başlı tarçalandı ki... Elman Bədəlov bir müşayiətçi kimi də əvəzolunmaz kamançaçalanlarımızdandır. O, xanəndəni müşayiət etməkdə çox ustadır. Onunla oxuyub-çalmaq xoşbəxtlikdir».

Elman Bədəlovun keçdiyi ömür yoluna nəzər saldıqda, onun zəhmətsevərliyinə sevinməmək, işgüzarlığına qibtə etməmək olmur. Hələ o, tələbə ikən axşamlar Ağdam Dövlət Dram Teatrının orkestrində kamança çalırdı. Bədəlovlar ailəsində musiqiyə məhəbbət sonsuzdu. Evdə üçlük düzəlmişdilər. Böyük qardaşı Adil tar, kiçik qardaşı Telman qoşanağara çalırdı. Axşamlar qohum-qonşu toplanardı bu üç qardaşın başına. Çalıb-çağırar, oxuyub-oyunayardılar.

Bir kamançaçalan kimi Elmanın adı Qarabağda ağızlarda dolayırdı. O, yeddiillik məktəbi təzəcə bitirmişdi. Elman bir gün Ağdam musiqi məktəbinə getdi. Məktəbin direktoru Əlipaşa müəllim onu görəndə sevindi, kamançada bir şey çalmasını xahiş etdi. Elman da kamançasını kökləyib bir «Rast» çaldı. «Rast» sona yetəndə Əlipaşa müəllim tez dilləndi: – A bala, sən əməlli-başlı kamança çalırsan ki... Bilirsən də, Elman, müharibədi, kamança müəllimimiz yoxdu, cəbhədədi. Gəl uşaqlara bildiyin muğamlardan öyrət.

Elman razılaşdı... Günlər, aylar keçdi. Bir gün Elman Bədəlova elə bil ki, tar, kaman azlıq elədi. Çox yaxşı bildiyi dəqiq elmlərə həvəs göstərdi. O, əvvəl pedaqoji texnikumu, sonra Ağdam Dövlət Müəllimlər İnstitutunun fizika-riyaziyyat fakültəsini bitirdi. Elman Bədəlov 1951-ci ildən 1957-ci ilə qədər Qarabağın kəndlərində (Mənim doğulduğum Çəmənli kəndində də) riyaziyyatdan dərs dedi.

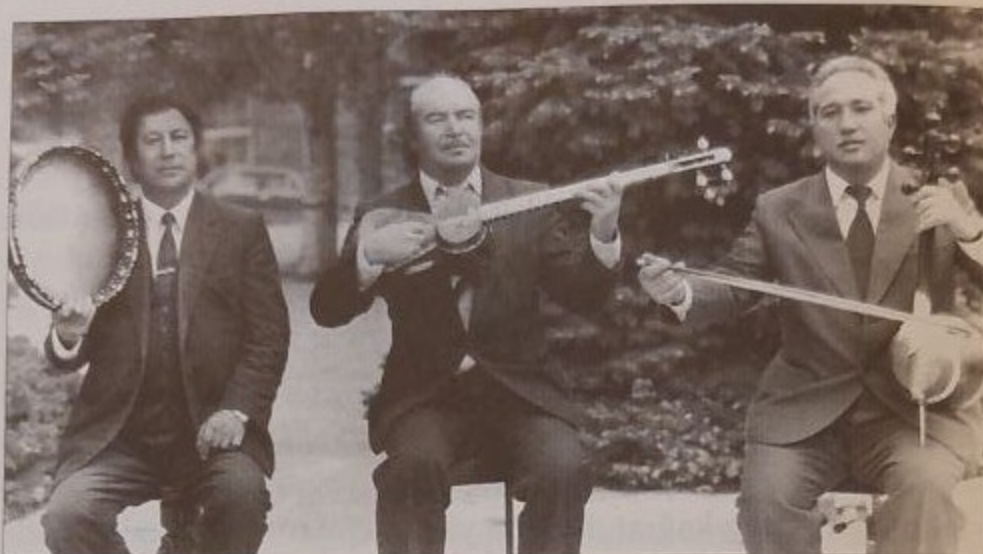
İstedadlı kaman ustasının tələbə yoldaşı geologiya-mineralogiya elmləri doktoru, professor Xudu Məmmədov deyirdi:

– İndi Elmanla məktəb yoldaşı olduğumuz illər çox uzaq, xatirələri dünən olmuş kimi çox yaxındı. 1943-cü ildə ikimiz də

Ağdam Pedaqoji Texnikumunun birinci kursuna qəbul olunduq. Dostluğumuz ilk günlərdən başladı. Dəqiq elmləri öyrədən dərslərə böyük həvəs, şəkil çəkməyə qabiliyyət ikimizdə də var idi. Elman tarda çala bilirdi. İlk dəfə onun ifasında muğam parçaları mənə çox anlaşıqlı, eyni zamanda da çox anlaşılmaz, ağlabatmaz göründü. Adamı özünə əbədi bağlayan bu muğam xüsusiyyətini indi də başa düşə bilmirəm... Elman usta bir müəllim kimi mənim dünyamı muğamlı elədi. Mən altı aydan sonra texnikumu tərk edib Ağdam teatrında rəssam-dekurator köməkçisi işləməli oldum. Az sonra isə Elman teatra orkestrlə kamança çalmaq üçün çağırıldı. Elmanın kamança çala bilməsi mənə qərribə görünmədi, onun pianoya ilk dəfə yaxınlaşan kimi onunla da dil tapa bildiyini görmüşdüm, ancaq nə üçün kamançaya üstünlük verdiyini başa düşə bilmirdim. Pedaqoji texnikumdan sonra Elman Pedaqoji İnstitutun riyaziyyat fakültəsini də bitirdi. Onun əvəzsiz bir müəllim olacağına mənim şübhəm yox idi. Belə də oldu, ancaq riyaziyyat müəllimi deyil, elimizdə, obamızda zərif musiqi zövqü öyrədən, ifaçılarımıza muğam ifaçılığı mədəniyyəti öyrədən bir müəllim oldu. Mən onu hər dəfə televiziyada solo çıxış edən, orkestrdə çalan görəndə yanımdakılara böyük iftixarla «məktəb yoldaşım, musiqi müəllimimdi» deyirəm. Əlbəttə, Elman mənə vaxtilə «Suliko» mahnısını da çalmağı öyrədə bilmədi, ancaq musiqiyə heyranlıq öyrətdi. Elmanın təbiətindəki rəssamlıq, riyaziyyatçılıq, müəllimlik onun ifasına əlvan rənglər, dəqiqlik və qəlbi alovlandırmaq gücü veribdir. Elmanın öz arzusunə sadıqlığı, onu həyatın burulğanlarından keçirə bilməsi özü də təqdirəlayiq bir şeydir. Bütün gerçəkli musiqi ifaçılarının və eləcə də muğam sənətkarlarının ömrümüzdə çox payları var. Belə söz elmi işçi üçün deyilmir. Muğamı sevdirmək, muğamı yaşatmaq bizi sevdirmək, bizi yaşatmaqdır. Muğamın Elmanın ifasında mənim üçün başqa bir mənası, başqa bir rəngi də var. Muğam Elmanın ifasında mənim üçün çox şirin xatirələrlə bəyanmış olur...

Doğrudan da, fizika-riyaziyyat müəllimi Elman Bədəlov kamançasından, tarından bir an belə ayrılmaı. 1957-ci ilin 14 iyununda Azərbaycan gənclərinin 2-ci festivalında o, bir tarzən kimi iştirak eləyəndə heç kəs təəccüb eləmədi. Əksinə, fərəhləndilər, onun istedadına inandılar. Elman da onlara borclu qalmadı. Bakıdan Ağdama festivalın laureatı kimi qayıtdı... Qayıtdı və bir bahar axşamında vaxtilə yazdırdığı «Çahargah»ı dinləyəndə bəstəkar Səid Rüstəmovu, 1947-ci ildə VII respublika olimpiadasında iştirak etdiyi günləri xatırladı. O zaman Səid Rüstəmov onu səsyazma studiyasına göndərmişdi. Tapşırılmışdı ki, Elman, sevdiyin bir muğamı radio üçün lentə yazdırarsan, bax bu da sənin üçün icazə kağızı. Beləcə yazılmışdı o «Çahargah». Bəstəkar Adil Gərayın da onun çalğısından xoşu gəlmişdi. «Elman, gəl Bakıya, musiqi məktəbində oxu, sənin gələcəyin var», – demişdi. Radioda o «Çahargah»ı dinləyəndə bu söhbətdən düz on il keçmişdi. Bu on ildə o, neçə-neçə gəncin qəlbində riyaziyyata həvəs, məhəbbət oyatmışdı. Lakin Elmanın ürəyi həmişə nəğmə ilə çırpınırdı. O öz nəğmələrini geniş salonlarda, minlərlə tamaşaçı qarşısında kamanın «bağrına» köçürtmək istəyirdi. Elə bu istəklə də 1957-ci ildə Asəf Zeynallı adına Bakı Orta İxtisas Musiqi Məktəbinə qəbul olundu. Elman Bədəlov respublikanın əməkdar artisti, kamançaçalan Hafız Mirzəliyevin tələbəsi oldu. Sonra illər keçdi, o, Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını da bitirdi. Elman Bədəlov oxuya-oxuya 6 №-li musiqi məktəbində kamança sinfində dərs dedi, xalq artisti Əhməd Bakıxanovun ansamblında işlədi. Bu gün o ansamblın müşayiəti ilə lentə yazılmış dərəcəyə, rənglərə, xalq mahnılarına, muğamlara qulaq asırıq və neçə-neçə musiqi alətləri arasında Elman Bədəlovun kamançasının səsinə aydınca tanıyıırıq. Çünki bu aydınlıq onun sənətinin özündədi.

Kamançada özünü ifadə etmək, öz yolunu, öz səsinə tapmaq hər sənətkərə nəsib olmur. İllah da o zaman ki, kamanı dədəbaba yolu ilə çalasan. Sənətin çətin yoxuşlarından, dolaylarından

Soldan: Əbülfət Əliyev, Həbib Bayramov və Elman Bədəlov. 1984

keçəsən. Səni dinləyənləri mənən yüksəldəsən. Ata-babalarımızdan bizə miras qalmış «Rast»ımızı, «Şur»umuzu, «Şüş-tər»imizi, «Segah»ımızı tamam-dəstgah çalmağı bacarasan. Bir də bu muğamlarda özünü ifadə etməyi, öz məninə tapmağı, öz möhürbəndini deməyi bacarasan. Elman Bədəlov öz məni, öz dəst-xətti, möhürbəndi olan sənətkar kimi xoşbəxtidir. Onun kamanı səslənən kimi deyirik: – Bax, bu «Şüş-tər», bu «Segah», bu «Bayatı-Şiraz», bu «Rahab», bu «Şur», bu «Dilkəş», bu «Hümayun» onun çalğısıdır, onun öz ürəyinin səsi.

Bəlkə elə bu özünəməxsusluğuna görə mərhum bəstəkarımız Səid Rüstəmov Elman Bədəlovu hələ 1958-ci ildə Azərbaycan Xalq Çalğı Alətləri Orkestrinə işə dəvət etmişdi. Düz otuz ildir ki, o bu orkestrdə öz kamançasıyla xalq nəğmələri, muğamlar, saysız-hesabsız mahnılar çalmaqdadır. Onun kamanı orkestrdə çox aydın, obrazlı səslənir. Artıq neçə illərdir ki, Elman Bədəlov orkestrin kamançaçılar qrupunun konsertmeysteridir.

Elman Bədəlov Odlar yurdumuzun hər guşəsində, qardaş respublikalarda, Türkiyədə, Yaponiyada, Danimarkada, İsveçdə, Norveçdə və başqa ölkələrdə qastrol səfərlərində olub, hər

Bədəlov. 1984

Ata-babaları-
muzu, «Şüş-
pacarasan. Bir
i tapmağı, öz
öz məni, öz
dir. Onun ka-
«Segah», bu
bu «Hüma-

estəkanımız
Azərbaycan
z otuz ildir
muğamlar,
orkestrdə
n Bədəlov

lə, qardaş
İsveçdə,
club, hər

yardə həmişə məhəbbətlə qarşılanıb. O, 1959-cu ildə Moskvada keçirilən ədəbiyyat və incəsənət günlərinin iştirakçısıdır. Elman Bədəlov həm də 1983-cü ildə Səmərqənddə beynəlxalq muğam simpoziumunda tarzən Sərvər İbrahimovla birgə Bülbül adına Orta İxtisas məktəbinin şagirdlərinin oxuduqları «Segah» təsnifini, «Qarabağ şikəstəsi» ritmik muğamını böyük ustalıqla müşayiət edibdir.

Keçmişdən üzvi bəri tarla kamançanı toylarımızda, şənliklərimizdə, konsert gecələrimizdə deyişən, bəhsləşən görmüşük. Tar kamanı, kaman tarı tamamlayıb... Bir anlığa göz önünə gətirin Şərq üçlüyünü – xanəndəni, tarzəni, kamanzəni! Baxın, rəssam fırçasından çıxmış böyük bir tablo deyilmi? Elman Bədəlov bu ənənəvi Şərq üçlüyü tablosunda aydın görünür. Onun oturuşu, duruşu, gülümsər çöhrəsi, kamançanı və kamanı tutan əlləri, bu əllərdən süzülən təranələr nə qədər obrazlıdır. O bir müşayiətçi-kamançaçı kimi əvəzsizdir. Elman Bədəlov xanəndənin avazını, vuracağı zəngüləni, tarzənin bu an hansı pərdələrdə gəzişəcəyini əvvəlcədən bilir və bildiyi üçün də xanəndə ilə tarzənin fikrini daha əlvan musiqi cümlələri ilə tamamlayır.

...Budur, Elman Bədəlov sükuta dalaraq kamanı kamançaya toxundurur. Həzin bir səs ruhumuzu oxşayır, fikrimiz, düşüncəmiz aydınlaşır. Görünməyənlər görünür, duyulmayanlar duyulur... Yox, söz tapmaq çətindir bu ulu, bu simli, bu telli musiqi alətinin səsinə-avazına.

Budur, qürub edən günəşin son şəfəqləri arxasınca həsrətlə baxan bir insanın əbədi, bəşəri kədəri kimi səslənir, səslənir kaman.

Səslənir uzaq-uzaq əsrlərin, qərinələrin, nəsil-nəsil insanların qəminin, qüssəsinin, sevincinin, məhəbbətinin şahidi kimi.

Səslənir, əbədi səslənəcək. Biz də bu kamanın həzin səsinə səsimizi qatıb deyirik:

Kamançada çalır respublikanın əməkdar artisti Elman Bədəlov!

1988

* * *

P.S. Bu yazı 1988-ci ildə yazılmışdı. Elə həmin ildə də haqqında radio verilişi hazırlamışdım. Verilişin mətnini Əminə Yusifqızı oxumuşdu. Professor Xudu Məmmədov, bəstəkar Süleyman Ələsgərov, xalq artisti Əbülfət Əliyev, tarzən Ramiz Quliyev Elman Bədəlov sənətindən danışmışdılar. O zaman sədr müavini Tahir Paşazadədən verilişdə səslənməsi üçün Elman müəllimin tar çalmasına icazə almışdım (Tahir Paşazadə Cəvahirilər Nehrunun «Ümumdünya tarixinə nəzər» kitabını tərcümə etmişdir). Beləcə, Elman Bədəlov tarda «Şur» və «Zabul-segah» muğamlarını ifa edib lentə yazdırmışdı. Mən verilişdə bu ifadan istifadə etdim və bu lent yazısının radionun fondunda saxlanmasını xahiş etdim. 16 mart 1988-ci il tarixdə, saat 17:20 dəqiqədə efirdə səslənmiş bu verilişin sonunda Elman müəllim göz yaşlarını saxlaya bilmirdi. Mən bu yazını Elman müəllimin sağlığında «Qobustan» jurnalında da çap etdirmişdim və onun sevincinin şahidi olmuşdum. Danışmışdıq ki, haqqında televiziya verilişi hazırlayaq. Qismət olmadı. Kəmfürsət əcəl onu bir saatın içində, 25 iyun 1991-ci ildə bizdən əbədi ayırdı (Elman Kərim oğlu Bədəlov 4 iyun 1929-cu ildə Ağdamda anadan olmuşdur). Mən bu münasibətlə «Heç vaxt unutmayacağıq» sərlövhəli vida sözü yazıb «Səhər» qəzetinin 2 iyul 1991-ci il tarixli sayında çap etdirdim.